

Vážené dámy, vážení pánové, milí příznivci i ostatní hosté!

Není tomu tak dávno, co jsem mým studentům z filozofické fakulty – kde kromě Fakulty výtvarných umění rovněž docírui – předložil takovou minianketu: co je antropologie a kultura, resp. co si myslíte, že to je, co se vám vybaví, když slyšíte slova „kultura“ nebo „antropologie“; odpovězte spontánně, bez přemýšlení, tj. z hlavy. Jejich představy zde ponechejme stranou. Ale před několika dny jsem si sám musel položit podobnou minianketní otázku: co si myslíš, že je **environment** (/angl., chcete-li), co se ti vybaví, když slyšíš slovo **atelier environmetu (AEN)** Fakulty výtvarných umění VUT v Brně, a to spontánně, bez přemýšlení, z hlavy. Zkrat asociálního myšlení vystřelil do mého kanálu vědomí: **živél, živly, živelnost**.

Živel, nejen archaický element, pralátka všeho, přírodní síla (jako země, oheň, voda, vzduch nebo ještě dřevo a kov, podíváme-li se dále na Východ), ale metaforicky i prudce, zpravidla ničivě, se projevující jev apod. V mém případě živel na sebe vzal podobu telefonu! Živelně, tj. prudce a nezkrotně, zvonil, a spoléhaje se na všelidskou zvědavost, posléze nezaměnitelně charakteristickým hlasem (Marian Palla) asertivně prosazoval (i když oproti definici asertivity ne zcela ohleduplně), že k expozici studentů ateliéru Environment FAVU v Galerii Milana Zezuly Městského divadla v Brně mám úvodní slovo. Než jsem se pokusil o kruhovou obranu, že nejsem žádný kunsthistorik či dějpravce umění ani jiný uměnozpytec, ale jen anatom, morfolog a antropolog, obvyklý taktický manévr – obchvat a průlom – (z hlediska definice asertivity psychologicky naopak velmi vhodný), ani tentokrát neselhal, totiž výrok: stejně si již vytištěn na pozvánkách!

Protože tato expozice vznikala též poněkud živelně (ale pod kuratelou vždy efektivního Jakuba Stejskala), pak mi nezbývá, než se spokojit s margináliemi, několika živelnými slovy na okraj.

Nicméně nutno přiznat, že s Ateliérem Environmentu něco do činění mám, někdy méně, jindy více. Přinejmenším se zde čas od času ukrývám před zátěží (tj. *stress*) specifík akademického provozu fakulty jako do útulku (tj. *tusculum*), v jakémisi oddechovém zátiší. (tj. *respirium*), a to v celé té budově na Údolní ulici, v bludišti spletitých schodišť, chodeb, hal a místností a vnitřních dvorů a otvorů (tj. *labyrinth*), nehledě na detašované pracoviště v Kavárně Švanda ve stolové společnosti „U chráněného pařezu“ (tj. *environment* jako životní prostředí).

Interiéry ateliéru jsou zvláštní, podivné až podvínské (tj. *bizarní*), vzbuzující nečekanou pozornost (tj. *spektakulární*), ale kupodivu vábně malebné (tj. *pitoreskní*). Nepořádek, zmatek, změť – vedle high-tech sofistických aparatur, v překryvných vrstvách pak roztodivné předměty, neidentifikovatelné objekty a jejich pozůstatky-relikty, např. povrchově-sběrné archeologie, a jiné

pak zcela neznámého původu. (Poznámka: jaká žeň pro budoucí industriální archeology, až ten „brown-field“ Údolní jednou spadne.) Ale též vždy dobře zásobená lednička relaxujících likvorů (povzbuzujících i utlumujících), a to vše v aromatické atmosféře legendárních doutníků vedoucího. Uvnitř i okolo pak studenti, toužící po dovednostech, vědomostech, a někteří i po skutečné vzdělanosti. Ale jsou tu i pohodáři, i ti, kteří trpí krizí identity.

Ateliér Environmentu jako systém (tj. universum prvků a struktura vazeb mezi nimi) pro některé může být přímo uměleckým dílem, které se definuje vztahy k prostoru, místu a prostředí, tj. sám ateliér jako environmentální instalace svého druhu a sama o sobě (tj. *sui generis*). Pro jiné, třeba přechodné návštěvníky, kteří jen procházejí (tj. *pasanti*) a náhodné obzíráče (tj. intelektuálští *voyeři*, „*intoši*“) vše z povrchného pohledu může zase připadat jako **chaos**.

Zkusme překlopit příslovečné „přesýpací“ hodiny, ostatně každá „hůl“ má dva konce.

Při bližším ohledání se ve zdánlivém chaosu začne vyjevovat určitá struktura – **řád**. Primárními atraktanty, co přitahují, vnášejí do stavu neuspořádanosti řád, jsou samozřejmě ti, kteří stojí v čele atelieru. Vedoucí, akademický malíř Vladimír Merta, malíř, sochař, konceptuální umělec, ale i amatérský archeolog, předseda fakultního senátu – diplomat, otevřený a vstřícný ke studentům, moudrý a vzdělaný. Na protilehlé straně téhož stolu jej doplňuje stejně dokonalý a duchem spřízněný (tj. *kongeniálně komplementární*) doc. Marian Palla, byvší kontrabasista orchestru Brněnské opery, který se nyní zabývá nejvíce konceptuálním uměním, performací a instalacemi, a je též uctívaným spisovatelem, tedy kultovním. (Nemá rád v umění přílišnou racionalitu, ale v prezentaci sebe sama je racionální velmi; někdy je přísný, cituji „dobrý nápad není ještě dobré dílo“, jindy přijímající nápady i velmi odvážné všeho druhu.) Jsou tu se svými žáky a přáteli ve svém intelektuálním prostředí, ve svém **živlu**. - Kdo by pak aspoň na chvíli netoužil sdílet tento *genius loci* Environmentu ?

Zde vystavené artefakty komentovat nebudu, to je věc jednoho každého vnímatele. Ale dovolím se zmínit aspoň o některých z nedávné veřejné prezentace klauzurních prací při příležitosti 15. výročí existence Fakulty výtvarných umění, které mě oslovily. Namátkou „ready-made“ Tomáše Javůrka: srostlice koleček, náradí s jedním kolem, korbou a držadly, podvojná zrůda po způsobu Siamských dvojčat (zde *pygopagus*) jako umělecká instalace; nebo záměrně školácký životopis Marty Fišerové, šířený ve veřejném prostoru různými prostředky, se zajímavými zpětnými vazbami respondentů, verbálními i neverbálními. (Proslýchá se, že letáčky byla oblepena i pražská ulice Petřská, kde bytuje její atelierový „guru“.) Je to umělecký příspěvek ke komunikaci: nevtíravou vtíravostí a/nebo vtíravou nevtíravostí; Tři nevěsty Dariny Hlinkové: strnulá definitivní kompozice mírně dekadentního ražení, kterou ale možno na počítači rozpohybovat podle vlastní vůle vnímatele do jinopohledů z různých úhlů měnících interpretace viděného. Snad nějaká radikální pluralita postmoderní dekonstrukce ?

Modelovým dílem, asi nejlepším podle mne, a nejenom mne, byl „Čajový obraz“ Martina Resla, přírodovědce-biologa a umělce v personální unii a ve stavu zrodu (tj. *in statu nascendi*) s očekáváním a nadějí do budoucna (tj. *in spe*). Exklusivní a superdrahá odrůda exotického čaje (každá větvička trhána samostatně) je slisována do zcela chaotické jaksi plst'ovité struktury tvaru misky. Použité, resp. vylouhované lístky byly lisovány, každý zvlášť, a do obrazů umísťovány již nikoliv náhodně, ale vědeckou metodikou podle přísného řádu, a to podle dat, jež by bylo lze analyticky odečíst. Data jsou skryta, nemají zjevný účel. Ale do chaosu byl vnesen řád. Obraz připomíná text (kód); strukturovaný text. Filozof a přírodovědec Zdeněk Neubauer by asi řekl: Ejhle, postmoderní hermeneutika živého, světa jako textu ke čtení, interpretaci. S Kantem možno říci: „volná hra intelektuálních sil bez vazby na účel“. Pro mne je čajový obraz i současnou kvintesencí ateliéru Environment: **chaos a řád – řád chaosu**.

Atelier Environment již nestuduje výhradně formy vstupu uměleckého díla jen do životního prostředí a vliv životního prostředí na jazyk výtvarného umění. Podle mého názoru jde dál: různotvarost, rozmanitost, různorodost člověka a jeho prostředí v prostoru a čase, což je v podstatě filozofická antropologie. Studuje tedy **diverzitu**, která je přírodě, člověku a kultuře vlastní, vyplývající z vnitřní podstaty (tj. *imanentní*).

Environment je **prostředí**. Prostředí je uprostřed čeho se nacházíme. Sami jsme prostředím tomu, co je uprostřed, tj. uvnitř nás. S prostředím jsme ve vzájemném působení, interakci a komunikaci, výměnou látek, energií a informace. Ostatně v systémově-evolučním přístupu libovolný systém lze definovat právě jen z okolí. I prostředí ateliéru Environment má své duchovní prostředí: sympatizanty a přátele.

Dozajista pevnou duchovní oporou je například literární dílo a živé cykly „Singularita“, jako problém velké krize a velké kreativity, která se neopakuje, dílo a osobní spoluúčastenství přírodovědce (geologa), krajinného ekologa, esejisty a spisovatele dr. Václava Cílka. V širších souvislostech pak vidíme sounáležitost s myšlenkovým okruhem filozofa a přírodovědce Zdeňka Neubauera, Stanislava Komárka, Zdeňka Kratochvíla, Tomáše Škrdlanta a jiných, výkonné umělce nepočítaje.

Pro atelier se zdá typická „osvobozená fantazie“, radikální pluralita, přirozený průnik či průlinčivost vědy a umění, reflexe morfologických, etologických a ekologických věd, a to strukturně-behaviorálně-environmentálním trojpohledem. Zdánlivá multifrenie atelierových výkonů sice může připomínat „pestré střípky krasohledu“ nebo „pejsky a kočičky, jak dělali k svátku dort“, ale spíše je výhodnou výrazovou formou jednoty rozmanitého, implikující rhizomorfní, tj. oddenkovitou strukturu. Průsečík přírodních a kulturních složek, racionálně stěží uchopitelný, však fascinuje v individuální intuici vědomí souvislostí.

Umění jako multidirekcionální, multidimenzionální a multifaktoriální systém. Jistě je to vize, ale atelier Environmentu k ní snad směřuje.

Na závěr mi dovoluete ještě využít několik myšlenek filozofa a pedagoga Radima Palouše: Nejde jen o to „co si studenti ze školy odnesou, ale jakými se stali“. Vysokoškolský učitel nemá být jen „předávajícím vědomosti a dovednost“, ale zároveň tím, kdo je neustále otevřen tázání nejen ve svém oboru, nýbrž i hledání, které překračuje obory jako takové. Nižší školství je charakteristické vyšší mírou výukového instruování. Čím výše, tím více pochybování a lidské otevřenosti. Výjimečnost se týká jak příhodného času, tak příhodných setkání, tj. „inspirativních zdrojů“, které působí „výběrově“.

Domnívám se, že atelier Environment s k těmto maximům přibližuje a i proto na Fakultě výtvarných umění patří k nejlepším.

Vážené dámy, vážení pánové, milí příznivci i ostatní hosté!

Chtěl jsem několika živelnými slovy, tak trochu „odjinud“ a trochu i z „žabí“ a trochu i „ptačí“ perspektivy“ Vám přiblížit můj pohled na atelier Environment Fakulty výtvarných umění VUT v Brně.

Děkuji Vám za pozornost!

Vladimír Novotný

Brno, 2009